Szakonyi Károly

Újra egy szombat

Hát – mondja a tanár, elgondolkodva húzza a szót – majd valami érdekes példát veszünk. Vegyünk egy kúpot...

– Egy kúpot – mondja Steimann.

– Különben – mondja a tanár hirtelen – vegyünk inkább egy csonka gúlát...

– Csonka gúlát – ismétli a jó tanuló.

– Hát nézzünk valami érdekeset – mondom a barátomnak. – Az amerikaiak közül...

– Az amerikaiak közül.

– Mondjuk, Faulknert.

– Faulknert – bólint.

A sörözőben ülünk megint. Kinn zord idő, de idebenn kellemes meleg. Szilveszterkor havazott, kis ideig úgy festett a város, mint a régi teleken, de mi marad meg itt? Este átmentem Pestre, igaz, még korán lehetett, de nem láttam papírtrombitás, vígságos embereket, köznapi volt minden. Nem tudom, mit vártam, csak eszembe ötlött hajdani, szilvesztei novellám kezdő mondata: „Ma fényt ivott a város, és részeg lett éjszakára." Nem vagyok rá büszke, de húsz évesen még azt hittem, szabad a prózában az ilyen kakukktojás-stílus, aztán irtottam a lírát, de maradt azért elég. A mondat most mégis tetszett: fényt ivott és részeg lett éjszakára.

Ma nem a szokott pincér van, hanem egy fiatal pincérnő, kedves lány, megáll az asztalunknál.

– Tea mézzel és ollóval – adja fel a rendelést a barátom. Én maradok a kávénál meg a víznél. Mint a Marika presszóban a hatvanas években. Dél van, harangszóra nyit az üzlet, rajtunk kívül csak egy magányos pasas sörözik.

William Faulknert az ötvenes évek végén ismertem meg, a Nagyvilág című, remek folyóirat révén. Már nem tudom, melyik írása szerepelt a lapban, csak a hangulatára, a meglepő stílusára emlékszem, más volt, mint Steinbeck. (Vagy mint nem sokkal később Hemingway.) Aztán megvettem a könyveit, van néhány a polcomon, most, hogy elkezdtünk az amerikaiakkal foglalkozni, elővettem mindegyiket. A Fiam, Absolon!-t annak idején csak elkezdtem, hogy majd később elolvasom, aztán megfeledkeztem a magamnak tett ígéretről, s most látom, milyen

frissek benne a lapok. Ha már kézbe vettem, s írójáról fogunk beszélni, ide másolom a regény első mondatát:

Valamivel kettő utántól majdnem hogy napnyugtáig ott ülték végig a hosszú, holtfülledt forró szeptemberi délutánt, abban a szobában, amelyet Miss Goldfield még mindig irodának mondott, mert apja valaha úgy mondta – a homályos levegőtlen-forró szobában, ahol már negyvenhárom éve be volt hajtva valamennyi zsalu, mert kislány korában még azt hitték, a fény és légmozgás szállítja a meleget, s a homály hűvösebb, a szobában, amelyet (amint a nap mindinkább telibekapta a ház innenső oldalát) porszemcsékkel teli sárga ostorcsapások csíkoztak, s e por, gondolta Quentin, mintha a szél hordaná be, a holtszáraz vén zsaluk hámló festéke.

Na. Ez az első mondat. Ilyen oldalakat látva tettem félre kényelmesebb időkre a könyvet, pedig tudom, hogy Faulkner egyik legfontosabb műve. Ahogy a kilenc évig írt *Példabeszéd* is, 1944 decemberében kezdett hozzá, és 1953 novemberében tette ki a szövegre a pontot. Ez az első világháborús katonatörténet jobban olvastatta magát, a *Tanya* meg azért tett kíváncsivá, mert epizódjaiból készült a hetvenes évek remek tévé sorozata, kitűnő színészekkel, a *Hosszú, forró nyár*. A tanyavilágban különösen otthonos író bebűvöli az olvasót az általa kitalált, de alapjában létező Yoknapatawpha megye világába, az amerikai Dél falusi tájaiba. Nagyon érti a módját, hogy ott érezd magad a történetben, érezd a levegőjét, még a szagát is, lásd a tönkrement holland telepes romokban heverő házát, aminek már minden darabját széthordták a bérlők, az egykori néger rabszolgák utódai, hogy felépítsék belőlük a viskóikat, lásd az erdei utakról előbukkanó öszvérfogatokat, s mindezt aprólékos részletezéssel, bővített mondatokból álló stílusban.

Leginkább a *Hajnali hajtóvadászat* vaskos kötetét szeretem, az elbeszéléseit. Az irodalomtörténészek novellákról beszélnek, de Faulkner vérbeli epikus, ezek elbeszélések, a rövidebbje legalább tíz oldal, de van negyven oldalas is.

Olvasmányosabbak ezek az írásai a regényeinél. Ugyancsak az irodalmárok emlegetik Faulkner humorát. Nem annak nevezném, hanem a figurarajzok szellemességének. Élethelyzeteknek.

Az elbeszélésekbe is úgy vezet be, hogy eleinte vakon tapogatódzva, illetve a kezét fogva botorkálunk utána. Mondhatnám in medias res kezdi a szöveget, de inkább ahhoz hasonló, mintha benyitnánk egy szobába, ahol már javában folyik valamiről a szó, csendben leülünk, és csak sokára értjük, miről beszélnek. Van ebben izgalom, az író szándéka szerint az érdeklődés felkeltése. Van benne raffináció. Csak figyelj, miről lesz szó!...

Ott van például az *Egy fekete pantalone*. Ridernek, a fűrészmalom néger munkásának különös, tragikus gyásza mesteri fokozással bomlik ki a történetből. A temetőben kezdődik, ahol keserűségében elszánt konoksággal lapátolja rá a földet felesége koporsójára, hiába akarják kivenni kezéből az ásót a részvéttel figyelő barátai. Elrendezi a sírt, aztán szó nélkül otthagyja őket, fiatal felesége elvesztésének bánatában vad indulattól hajtva kezd őrült önpusztításba. A fűrészmalomban emberfeletti erővel dolgozik, az álmélkodókat otthagyva a fehéremberhez rohan öt liter pálinkáért, azt önti magába meg-megállva, egyre részegebben, így megy vissza malomba, ahol egy csoport néger munkás kockázik a fehér művezetővel, ő is beszáll, észreveszi, hogy a fehér ember csal, felhorgad, a fehér pisztolyt fog, ő a mindig nyakában logó borotváját kapja elő, és egy nyisszantással elvágja a pasas torkát. Olyan gyorsan, hogy még csak egy vércsepp se éri a kezét. Persze, hogy lincselés a vége.

A történetet a seriffhelyettes otthon, mint érdekes históriát elmeséli az éppen vacsorát főző feleségének. Szenvtelenül meséli, (s ha a humort emlegetik Faulkernél, most láthatjuk: a seriff ül a konyhaasztal melletti széken, a felsége jön-megy, ő meg a kinyújtott lábát ilyenkor visszahúzza, aztán megint kinyújtja kényelmesen, ettől meg-megszakítgatva meséli, hogy mennyi baj van ezekkel a négerekkel. *Mert nem emberek. Pofára olyanok, mintha emberek volnának: a hátsó lábukon járnak, mint mi, beszélnek, mint mi, érti is az ember, hogy mit mondanak, s az az érzése, olykor-olykor legalábbis, hogy ők is értik.*

Ebből az elmondásból tudjuk meg a lincselés részleteit, s amikor befejezi, azt kérdezi az asszonytól: *Na, hát erről mi a véleményed?*

Mire az asszony: *Nekem az a véleményem, hogy ha idehaza akarsz ma vacsorázni, láss hozzá, és fejezd be öt perc alatt... mert én aztán leszedem az asztalt. Mozijegyem van estére.*

Valamikor megvolt nekem az a két kis kötet, amit az Európa zsebkönyvek sorozatban adtak ki, interjúk az amerikai írókkal. Nem találom. Pedig most jó volna megnéznem a vele készültet. Csak halványan emlékszem rá, de hát az adatait anélkül is tudhatom. Születése dátumát azért tudom, mert egy esztendővel idősebb az apámnál (1897), és már bekerültem az irodalmi életbe, amikor meghalt 1962-ben, miszerint némiképp kortársunk volt. Hemingway az előtte való évben fogta maga ellen a vadászfegyverét, Faulknert a szíve vitte el.

Művei közül kedvencem a *Míg fekszem kiterítve*. Talán a legkisebb terjedelmű könyve. Egy halott tanyasi öregasszony házilag ácsolt koporsóban fekvő tetemének „fuvarozása" úttalan utakon, tűzön-vízen át a városba, hogy utolsó akarta szerint a családi sírba temessék. Az anyjukat

kísérő testvérek egymáshoz való viszonya bomlik ki mulatságos (tragikomikus) helyzetek során. Az első szám első személyben írt történet tájnyelvi hangzása, a primitív fogalmazásban rejlő humor elragadó. 1930-ban írta, s azóta folyamatosan sikert aratott és arat az olvasók körében, és az irodalomtudomány is az egyik legjobb regényének tartja. Bevallom, a hatása alá kerültem, egy ízben hasonló tónusban írtam novellát (*Idegen a hegyen*), aminek egyébként is különös története van. (Majd egyszer elmondom.) Nem a téma ragadott el, hanem a hangvétel.

Faulkner abban az említett interjúban beszélt az írósága előtti életéről, hogy az első háborúban jelentkezett a légierőhöz, de mire a kiképzés véget ért, a háborút is befejezték. Sokfelé megfordult, dolgozott dokkmunkásként, vezetett helikoptert, tisztviselősködött. Véleménye szerint nem árt egy leendő írónak, ha megismerkedik az élet százféle módjával. Azt mondta, talán szerencsés dolog lett volna, ha egy kuplerájban kap munkát. Délelőtt elvégezheti a hivatalos ügyeket, aztán ráér írni, este pedig ott a jó társaság mindenféle fajta nővel, férfival.

De azért inkább Holywoodban vállalt munkát. Forgatókönyveket írt jó pénzért. Megismerkedett neves színészekkel, barátságba került Humphrey Bogarttal.

Aztán már csak az írásnak élt az ő Mississipi megyéjében lévő Rowan Oakban lévő házában.

Pulitzer-díjat kapott, és 1949-ben Nobel-díjat. Tizenöt regényt írt, novellákat (elbeszéléseket), filmeket és verseket. A verseket nem ismerem. Csak elképzelem lírai munkásságát. Úgy látszik, minden prózaíró átesik ezen. Aztán rájön, hogy mi is a vers. És szépen visszavonul. De ez esetben nem nyilvánítok véleményt.